

РАЗНОЧЕТЕНИЯТА НА ТЕКСТА

*Юбилеен сборник
в чест на 60-годишнината
на проф. д-р Кирил Топалов*

Университетско издателство „Св. Климент Охридски“
София • 2003

**ДРУГИТЕ –
ТОВА СЪМ АЗ**

Κώστας Δ. Ντίνας

Επίκουρος Καθηγητής Π.Τ.Ν. Φλώρινας του Α.Π.Θ.

ΓΛΩΣΣΑ Ή ΔΙΑΛΕΚΤΟΣ; ΙΔΟΥ ΤΟ ΕΡΩΤΗΜΑ

Εισαγωγικά

Η επιστήμη της Γλωσσολογίας δεν έδωσε ακόμα τη σαφή και οριστική της απάντηση στο ερώτημα: «τι είναι γλώσσα και τι διάλεκτος μιας γλώσσας;». Ξεφυλλίζοντας ένα λεξικό γλωσσολογικών όρων¹ στο λήμμα «διάλεκτος» διαβάζουμε: «Μια γεωγραφική, χρονική ή κοινωνική ποικιλία μιας γλώσσας η οποία διαφέρει ως προς την ορθογραφία, τη γραμματική και το λεξιλόγιο από την κοινή γλώσσα, η οποία (κοινή γλώσσα) δεν είναι παρά η προτιμώμενη κοινωνικά διάλεκτος». Τα πράγματα όμως περιπλέκονται, όταν στη γλωσσολογική αυτή διάκριση υπεισέρχονται πολιτικοί λόγοι: «Μερικές φορές είναι δύσκολο να διακρίνει κανείς αν μια γλωσσική ποικιλία συνιστά διαλεκτική υποδιαίρεση ή διαφορετική γλώσσα, εφόσον μπορεί να διαχωρίζονται από πολιτικά σύνορα, π.χ. Δανέζικα και μερικές γερμανικές διάλεκτοι»².

Ανάλογη περίπτωση αποτελεί το σλαβικό γλωσσικό ιδίωμα του κράτους της πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας (πΓΔΜ), στο οποίο θα επανέλθουμε μετά από μια σύντομη ιστορική παρέκβαση.

Μικρή ιστορική παρέκβαση

Οι Σλάβοι της περιοχής των Σκοπίων

Η βαλκανική χερσόνησος κατά τους ελληνιστικούς, τους ρωμαϊκούς και τους πρώτους βυζαντινούς χρόνους κατοικούνταν από Έλληνες ή εξελληνισμένους Θρακοϊλλυριούς³. Ως τον 7. μ.Χ. αι. η ελληνική γλώσσα μιλιόταν ως τις εκβολές του Γενυσού ποταμού στην Αδριατική, ως τα νότια των Σκοπίων, ως τη Σόφια και κατά μήκος της οροσειράς του Αίμου μέχρι τον Εύξεινο Πόντο⁴. Κατά τα μέσα του 6. μ.Χ. αι. αρχίζουν να κατεβαίνουν στην περιοχή Σλάβοι, να κάνουν επιδρομές κατά του βυζαντινού κράτους είτε μόνοι τους είτε βοηθώντας άλλους επιδρομείς, π.χ. τους Αβάρους. Στις αρχές του 7. αι., οπότε άρχισε να αδυνατίζει η άμυνα του Βυζαντίου στα βόρεια σύνορα,

1. Hartman and Stork 1976, 65

2. Οπ. σελ. 65

3. Για μια πληρέστερη ενημέρωση πάνω στο θέμα της εθνικότητας των αρχαίων Μακεδόνων βλ. Χατζιδάκις 1993 (α), 1 κ.ε., Χατζιδάκις 1993 (β), 63 κ.ε., Σακελλαρίου 1993, 113 κ.ε. Καλλέρης 1993, 143 κ.ε.

4. Για το θέμα της φυσιολογίας της γλώσσας των αρχαίων Μακεδόνων βλ. Μπαμπινιώτης 1993, 161, κ.ε., Παναγιώτου 1993, 181 κ.ε., Θαβώρης 1993, 195 κ.ε., Ανδριώτης 1992, 23 κ.ε., Ντελόπουλος 1993, 265 κ.ε.

έχουμε τις πρώτες μόνιμες εγκαταστάσεις Σλάβων στα εδάφη του βυζαντινού κράτους. Η διείσδυση αυτή έγινε είτε με πολεμικές επιδρομές είτε με ειρηνικές εγκαταστάσεις γεωργών και κτηνοτρόφων.

Η σλαβική γλώσσα άρχισε να διαδίδεται στη Βόρεια Μακεδονία με διάφορους τρόπους: α) από Σλάβους δούλους και αγρότες που καλλιεργούσαν τα κτήματα των Βυζαντινών γαιοκτημόνων· β) από Έλληνες αιχμαλώτους που μετά από πολύχρονη αιχμαλωσία στους Βουλγάρους εξαγοράζονταν και επέστρεφαν στην πατρίδα τους· γ) από τις εμπορικές και άλλες συναλλαγές των Ελλήνων με σλαβόφωνους.

Κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας ο σλαβικός πληθυσμός πύκνωσε στα εδάφη της Μακεδονίας, επειδή οι Τούρκοι, συνεχίζοντας τη συνήθεια των Βυζαντινών γαιοκτημόνων, έφεραν Σλάβους κολίγες για να καλλιεργούν τα τσιφλίκια τους. Οι Σλάβοι αυτοί του μακεδονικού χώρου δεν μπόρεσαν να αποκτήσουν κρατική υπόσταση με εξαίρεση την περίοδο διακυβέρνησης του βουλγαρικού κράτους από τον τσάρο Σαμουήλ. Κατά καιρούς κυβερνήθηκαν από τους Βυζαντινούς, τους Βούλγαρους και τους Τούρκους. Στα τελευταία χρόνια η περιοχή του σημερινού κράτους της πΓΔΜ υπήρξε επαρχία της Σερβίας, την οποία όμως πάντα διεκδικούσε η Βουλγαρία. Από το 1944 αποτέλεσε ομόσπονδο κράτος της Γιουγκοσλαβικής Ομοσπονδίας και μετά τη διάλυση της τελευταίας έγινε ανεξάρτητο κράτος, το οποίο διεκδικεί την ένταξή του στη διεθνή κοινότητα με το όνομα Δημοκρατία της Μακεδονίας.

Η «Μακεδονική» γλώσσα των Σκοπίων

Η γλώσσα που μιλούν οι κάτοικοι του κράτους των Σκοπίων είναι ένα σλαβικό ιδίωμα με στενούς δεσμούς και με τη σερβική, κυρίως όμως με τη βουλγαρική γλώσσα. Στα νότια το ιδίωμα αυτό συνορεύει με τον ελληνόφωνο κόσμο, εκτός από ένα τμήμα που αποτελούν οι δίγλωσσοι σλαβόφωνοι της Μακεδονίας. Στα δυτικά του βρίσκονται οι αλβανόφωνοι, μέρος των οποίων ανήκει στο σημερινό κράτος των Σκοπίων. Τα σύνορα του ιδιώματος προς τα βόρεια (σερβική γλώσσα) και τα ανατολικά (βουλγαρική γλώσσα) είναι πολύ συγκεχυμένα. Το ιδίωμα θα μπορούσε να θεωρηθεί μια γλωσσική μεταβατική περιοχή μεταξύ Σερβικής και Βουλγαρικής παρόλο που, για τους δικούς τους καθέναν λόγους, Βούλγαροι και Σέρβοι διεκδικούν μεγαλύτερη ομοιότητα με τη γλώσσα τους ο καθένας.

Όπως αναφέρει ο καθηγητής της Γλωσσολογίας στο Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης Νικόλαος Ανδριώτης, το ιδίωμα αυτό «κατάγεται κατ' ευθείαν από ένα σλαβικό ιδίωμα που μιλούσαν κατά τον 9-10 αιώνα μ.Χ. στη βόρεια Μακεδονία, και στο οποίο μετέφρασαν την Αγία Γραφή ο Κύριλλος και ο Μεθόδιος»⁵. Το ιδίωμα αυτό έχει «λιγότερα, κυρίως φωνητικά, κοινά γνωρίσματα με τη Σερβική, και περισσότερα, κυρίως μορφολογικά, και προπάντων το επιτασσόμενο άρθρο, κοινά με τη Βουλγαρική»⁶. Η εντύπωση πάντως κάποιου που γνωρίζει τη βουλγαρική είναι ότι στην κατανόηση αυτού του ιδιώματος δε συναντά πολλές δυσκολίες.

5. Ανδριώτης 1992, 29. Το βιβλίο του Ν. Ανδριώτη «Το ομοσπονδιακό κράτος των Σκοπίων και η γλώσσα του» γνώρισε την πρώτη του έκδοση στη Θεσσαλονίκη το 1960, τη δεύτερη από το Μουσείο Μακεδονικού Αγώνα επίσης στη Θεσσαλονίκη το 1984 κι επανεκδόθηκε από τις εκδόσεις Τροχαλία στην Αθήνα το 1992. Το βιβλίο περιλαμβάνεται και στο συλλογικό τόμο «Η γλώσσα της Μακεδονίας» (επιμ. Γ. Μπαμπινιώτη), Αθήνα, 1993, Ολκός

6. Ανδριώτης 1992, 29

Έντονη συζήτηση έχει αναπτυχθεί ως προς την ένταξη του γλωσσικού αυτού ιδιώματος στη μεγάλη σλαβική οικογένεια. Μια μερίδα ερευνητών⁷ το εντάσσει στη σερβοκροατική γλωσσική ενότητα, ενώ –με περισσότερα επιχειρήματα– μια άλλη με κυριότερο εκπρόσωπό της τον A. Vaillant θεωρεί ότι είναι ένα ιδίωμα «που γενεαλογικά ανήκει μάλλον σε μια βουλγαρομακεδονική ενότητα, η οποία αντιτίθεται σε μίαν άλλη γλωσσική ενότητα, τη σερβοκροατική»⁸. Την ίδια άποψη με τον Vaillant διατυπώνουν επιγραμματικά και οι A. Meillet - M. Cohen: «στη Μακεδονία η πλειονότητα των ομιλητών είναι βουλγαρικού τύπου με έντονο σερβισμό»⁹ και δέχεται κι ο Horace Lunt, ο οποίος αντί για βουλγαρομακεδονική την ονομάζει «Σλαβική της Ανατολικής Βαλκανικής» (Eastern Balkan Slavic)¹⁰. Τέλος υπάρχουν και οι οπαδοί της θεωρίας ότι «τόσο τα λίγα κοινά φωνητικά γνωρίσματα του ιδιώματος αυτού με τη Σερβική, όσο και τα περισσότερα μορφολογικά του γνωρίσματα με τη Βουλγαρική δεν είναι αρκετά να σβήσουν την ιδιαίτερή του φυσιογνωμία, που δεν επιτρέπει να συνδεθή ούτε με τη μια ούτε με την άλλη γλώσσα, αλλά επιβάλλει να θεωρηθή ως αυτοτελής και ανεξάρτητη σλαβική γλώσσα»¹¹. Τη συζήτηση και τη διαμάχη γύρω από τη φυσιογνωμία του γλωσσικού ιδιώματος του κράτους της πΓΔΜ συνοψίζει ο N. van Vijk¹².

Με αφορμή μια αυτοβιογραφία...

Αφορμή να ξαναδούμε το θέμα της φυσιογνωμίας του γλωσσικού ιδιώματος του κράτους της πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας (πΓΔΜ) και της σχέσης του με τη βουλγαρική γλώσσα αποτέλεσε η αυτοβιογραφία του Γκριγκόρ Παρλίτσεφ (ή Γρηγορίου Σταυρίδη). Είχαμε για το σκοπό αυτό στη διάθεσή μας δύο εκδόσεις της:

α) μια βουλγαρική: Григор Пърличевъ, Избрани произведения, София, 1980, Издателство (έκδοση) «Български писател», και

β) μια δεύτερη «μακεδονική»: Григор Прличевъ, Избор's publication, Skopje, 1991.

Η «μακεδονική» έκδοση χωρίζει σε κεφάλαια το κείμενο της αυτοβιογραφίας, χωρίς όμως να βάζει σ' αυτά τίτλους. Ως στατιστικό δείγμα για την έρευνά μας θεωρήσαμε την εισαγωγή και το πρώτο κεφάλαιο της «μακεδονικής» έκδοσης, που αποτελούνται από 754 λέξεις-τύπους.

Ακολουθούν τα δύο αποσπάσματα και η ελληνική τους μετάφραση:

7. πβ Конески 1987, 11-84

8. Vaillant 1915

9. Meillet - Cohen, 66

10. Lunt 1952, 7

11. Ανδριώτης 1992, 30

12. Vijk 1937, 119-126

Βουλγαρικά	«Μακεδονικά»	Ερμηνεία
<p>Да пиша ли биографиата си? Да народвам ли найтѣнките подробности на краткият си живот?</p>	<p>Да ја пишувам ли својата биографија? Да ги обнародувам ли најтанките подробности на својот краток живот?</p>	<p>Να γράψω τη βιογραφία μου; Να δημοσιεύσω τις πιο φίνες λεπτομέρειες της μικρής μου ζωής;</p>
<p>Да се сравна ли с онзи безумногордий калугерин, който пред смъртта си сериозно се загрижи да остави своите бройници в наследство на Папа и разни други вещи на разни калугерици и постници?</p>	<p>Да се споредам ли со оној безумно горд калугер што пред смртта своја сериозно се загрижил да му ги остави своите бройници во наследство на папата и разни други свои работи на разни калугерици посници?</p>	<p>Να μοιάσω μ' εκείνον τον ανόητο αλαζόνα καλόγερο, που πριν το θάνατό του σκέφτηκε σοβαρά να αφήσει τα κομποσκοίνια του κληρονομιά στον Πάπα και διάφορα άλλα πραγματάκια σε διάφορους καλόγερους και νηστευτές;</p>
<p>Дълго време се колебаех и нито бих писал, ако не бех уверен, че биографиите са доста полезни книжки.</p>	<p>Долго време се колебах и нито би сум пишувал ако не бев уверен дека биографиите се доста полезни книшки.</p>	<p>Πολύ καιρό δίσταζα και τίποτα δεν θα έγραφα, αν δεν ήμουν βέβαιος ότι οι αυτοβιογραφίες είναι αρκετά χρησιμα βιβλιαράκια.</p>
<p>Колкото и да е дързко да уверява човек, че е рожба на еди кого (всекој не може зна чие е семе), верно е обаче, че съм син на Ставра Пърличев и Мариа Гьокова, родители доста бедни, но честни.</p>	<p>Колку и да е дрско да уверува човек дека че е рожба на едикоси (секој не може да знае чие е семе), верно е меѓутоа дека сум син на Ставра Прличев и Марија Гокова, родители доста бедни, но чесни.</p>	<p>Όσο κι αν είναι тоλμηρό να πιστεύει ο άνθρωπος ότι είναι γόνος συγκεκριμένου ανθρώπου (κανένας δεν ξέρει τίνος σπόρος είναι) πιστεύω παρόλα αυτά ότι είμαι γιος του Σταύρου Παρλίτσεφ και της Μαρίας Γκιόκοβα, γονιών αρκετά φτωχών αλλά τίμιων.</p>
<p>Роден съм в Охрид на 18-ий януария 1830 според едни, 1831 според други. За това и редко споминам дати: до вчера нито в ум ми вхождало да пиша история. При това честите од правителствена стърна настъпи на домыт ми уничтожиха много мои ръкописи.</p>	<p>Роден сум во Охрид на 18 јануари 1830 според едни, 1831 според други. Затоа и ретко споминам дати: до вчера нито во ум ми идело да пишувам историја; при тоа честите од правителствена страна настапи на мојот дом уништија многу мои ракописи.</p>	<p>Γεννήθηκα στην Αχρίδα στις 18 Ιανουαρίου 1830 σύμφωνα με κάποιους, 1831 σύμφωνα με άλλους. Γι αυτό σπάνια μνημονεύω ημερομηνίες. Μέχρι χτες ούτε που περνούσε απ' το μυαλό μου να γράψω ιστορία. Οι συχνές όμως από κυβερνητική πλευρά επιθέσεις στο σπίτι μου μου κατέστρεψαν σε μεγάλο βαθμό τα χειρόγρατά μου.</p>
<p>След мало умре баша ми и ме остави шестмесечен младенец заедно с други двамабрата и една сестра, всички маловъзрастни.</p>	<p>По малку умре татко ми и ме остави шестмесечно младенче заедно со други двајца браќа и една сестра, сите маловозрасни.</p>	<p>Μετά από λίγο πέθανε ο πατέρας μου και με άφησε έξι μηνών μωρό μαζί με δυο άλλα αδέρφια και μια αδερφή, όλους μικρής ηλικίας.</p>

<p>Дедо беше земледелец, висок и белобрад старец, но трудолюбив: он всека събота просеше милостиня за затворниците. В тия милостини, може би, имаха значително участие и внучетата му.</p>	<p>Дедо беше земјоделец, висок и белобрад старец, но трудољубив. Он секоја сабота просеше милостина за затворниците. Во тие милостини, може би, имаа значително учество и неговите внуциња.</p>	<p>Ο παππούς μου ήταν γεωργός, ψηλός και ασπρογένης γέρος, αλλά εργατικός. Κάθε Σάββατο οργάνωνε έρανο αγάπης για τους φυλακισμένους. Σ' αυτή τη φιλανθρωπική πράξη είχαν, ίσως, σημαντικό μεριτικό και τα εγγόνια του.</p>
<p>Бех едва 4 годишен, когато дедо ми достави един гэрцкий буквар по ветшайшата метода и ме изучи на имената на буквите: алфа, вита и пр., които разпознах в неколку дена.</p>	<p>Бев одвај четиригодишен, кога дедо ми достави еден грчки буквар по најстарата метода и ме изучи на имињата од буквите: алфа, вита и др., што ги разпознав за неколку дена.</p>	<p>Ήμουν μόλις τεσσάρων ετών, όταν ο παππούς μου μου έδωσε ένα ελληνικό αλφαβητάριο της παμπάλαιης μεθόδου και μου έμαθε τα ονόματα των γραμμάτων: άλφα, βήτα κ.ά., τα οποία έμαθα σε μερικές μέρες.</p>
<p>Но когато почна да ме учи на сричание: вита + алфа = ва, вита + епсилон = ве, такво учение виде ми се сѝвсем странно и мислех сѝс слабия си мозк:</p>	<p>Но кога почна да ме учи на срицање: вита — алфа = ва, вита — епсилон = ве, таквото учење ми се виде сосема чудно и си мислев со слабиот мозок:</p>	<p>Όταν όμως άρχισε να μου μαθαίνει συλλαβισμό: βήτα + άλφα = βα, βήτα + έψιλον = βε, το μάθημα αυτό μου φάνηκε τελειώς παράδοξο και σκέφτηκα με το μικρό μου το μυαλό:</p>
<p>Как е можно цели две думи да са равни с един слог? Разумева се, тоа беше мисл неизречена с думи.</p>	<p>Како е можно два цели збора да се рамни на еден слог? Се разбира, тоа беше мисла неизречена со зборови.</p>	<p>—Πώς είναι δυνατό δυο ολόκληρες λέξεις να προφέρονται με μια φωνή;, Αυτή, εννοείται, είναι σκέψη που δεν εκφράστηκε με λόγια.</p>
<p>При все тоа, в неколку дена победих тази мэчнотия. Многаж майка казваше на деда:</p>	<p>При сето тоа, за неколку дена ја победив таа тешкотија. Многупати маЮка му велеше на деда:</p>	<p>Παρόλα αυτά, σε λίγες μέρες ξεπέρασα αυτή τη δυσκολία. Πολλές φορές η μάνα μου έλεγε στον παππού μου:</p>
<p>А что се мъчиш с ово нипие (младенец)? Може ли то сега да се научи на каквото и да е?</p>	<p>—Ама што се маѝиш со ова нипје (детуле)? Може ли тоа сега да се научи на што и да е?</p>	<p>—Μα γιατί βασανίζεσαι μ' αυτό το νήπιο; Μπορεί τώρα αυτό να μάθει οτιδήποτε και να είναι;</p>
<p>—Мълчи ти, казваше дедо, ти ничто не знаеш. Гледаш ли тая ми кэща? След смэртта си требваше да я остави на сестра си, зачтото ти си харич и немаш средства да ме гледаш (призираш) как что ме гледа тая. Но знаеш ли ти кому ке я оставам? Никому! Никому! —освен Григору!</p>	<p>—Молчи ти, велеше дедо, ти ништо не знаеш. Ја гледаш ли куката моја? По својата смрт требваше да и ја остави на сестра си, зашто ти си харич и немаш средства да ме гледаш (прегледуваш) како што ме гледа таа. Но знаеш ли ти кому ќе я оставам? Никому! Никому! —освен Григору!</p>	<p>—Σώπα εσύ, έλεγε ο παππούς, εσύ τίποτα δεν ξέρεις. Βλέπεις αυτό μου το σπίτι; Μετά το θάνατό μου θα έπρεπε να τ' αφήσω στην αδερφή μου, γιατί εσύ είσαι ξένη και δεν έχεις τα μέσα να με κοιτάξεις, όπως με φροντίζει εκείνη. Όμως ξέρεις σε ποιον θα το αφήσω; Σε κανέναν! Σε κανέναν! μόνο στο Γρηγόρη!.</p>

<p>Дедо беше очарован, когато му четех. Всекий вечер ми носеше по един симит от две пари.</p>	<p>Дедо ми очарован, кога му читав. Секоја вечер ми носеше по еден симит од две пари.</p>	<p>Κάθε φορά που του διάβαζα, ο παλπούς μαγευόταν. Κάθε βράδυ μου έφευγνε από ένα κουλούρι δυο παραδών.</p>
<p>Но за да покажа мрачноста на тези првобитни времена, ше ви раскажа кратко една историйка, която ше докаже че тогава любящий убиваше любимаго, и то невинно, безсэзнателно.</p>	<p>Но, за да ја покажам мрачноста на тие првобитни времења, ќе ви раскажам кратко една историјка, што ќе докаже дека тогаш оној што љуби го убиваше любимаго, и тоа невино, несвесно.</p>	<p>Όμως, για να σας δείξω τη σκοτεινότητα εκείνων των περασμένων χρόνων, θα σας διηγηθώ σύντομα μια ιστοριούλα, η οποία θα φανερώσει ότι τότε αυτός που αγαπούσε πλήγωνε το αντικείμενο της αγάπης του, κι αυτό αθώα και ασυνείδητα.</p>
<p>Обичај беше да се гори борина за осветление (както у Омировите нрои). Свешникэт беше железен и околу 1 метър висок. На него окачваха борината и тя озаряваше божиите твари със светлината си — ту ослепителна, ту сѣвсем бледна.</p>	<p>Обичај беше да се гори борина за осветление (како у Омировите херои). Свештеникот беше железен и околу еден метар висок. На него ја закачуваа борината и таа озаруваше божиите твари со својата светлина ту ослепителна, ту сосем бледна.</p>	<p>Υπήρχε συνήθεια να ανάβουν даδί για φωτισμό (όπως και στους ομηρικούς ήρωες). Ο φανοστάτης ήταν σιδερένιος και περίπου ένα μέτρο ψηλός. Σ' αυτόν κρεμούσαν το даδί κι αυτό φώτιζε τα πλάσματα του Θεού με το φως του, άλλοτε εκτυφλωτικά, άλλοτε τελείως θαμπά.</p>
<p>Аз обичах да стоя между свещника и противоположний нему зид и да се взираам на сенката си.</p>	<p>Јас љубев да стојам меѓу свешникот и противоположникот нему сид и да се взираам во својата сенката.</p>	<p>Εγώ αγαπούσα να στέκομαι ανάμεσα στο φανοστάτη και στον απέναντί του τοίχο και να παρατηρώ τη σκιά μου.</p>
<p>Това не се аресваше на деда и на майка, които беха уверени, че това е опасно нешто и ми казваха.</p>	<p>Тоа не му се допагаше на деда и на мајка, коишто беа уверени дека тоа е опасно нешто и ми велеа:</p>	<p>Αυτό δεν άρεσε στον παλπού και τη μαμά μου, οι οποίοι πίστευαν ότι αυτό είναι κάτι επικίνδυνο, και μου έλεγαν:</p>
<p>—Немой синко, оти на сьнът ке те вяхне желка и ке те дави.</p>	<p>—Немој синко! Оти на сон ке те вјавне желка и ќе те дави.</p>	<p>—Μη, γιόκα μου! Γιατί στον ύπνο σου θα σε αρπάξει η χελώνα και θα σε πνίξει.</p>
<p>После дедо рецитираше едва слушно неколку Гърцки молитви и лягаше:</p>	<p>После дедо рецитираше двај слушно неколку грчки молитви и легнуваше:</p>	<p>Μετά ο παλπούς απαγγελνε σχεδόν ψιθυριστά κάποιες ελληνικές προσευχές και ξάπλωνε:</p>
<p>—Легни, синко, при мене и гушни ме (обгэрни ме): желката ке дойде.</p>	<p>—Легни, синко, кај мене и гушни ме; желката ќе дојде!</p>	<p>—Ξάπλωσε, γιόκα μου, δίπλα μου και αγκάλιασέ με· θα έρθει η χελώνα!</p>

<p>Αз лягах при него растреперан и го обгрѣщах. Он прехвърляше покривалото преку своята и моята глави, може би с цел да се стопли по-скоро. Тога майка ми, по прежнему с деда условнио, налагаше ръката си силно и бързо ту на главата ми, ту на нозете ми, ту на плещите ми.</p>	<p>Јас легнував кај него растреперен и го прегрнував. Он прехфрлаше покривалото преку својта и мојта глава, можеби со цел да се стопли поскоро. Тогаш мајка ми, по претходна спогодба со деда, ја натискаше раката своја силно и брзо ту врз мојтата глава, ту врз нозете, ту врз плеќите.</p>	<p>Εγώ έγερνα προς αυτόν τρομαγμένος και τον αγκάλιαζα. Αυτός τραβούσε την κουβέрта πάνω απ' τα κεφάλια μας, ίσως για να ζεσταθεί γρηγορότερα. Τότε η μητέρα μου, με προηγούμενη συνεννόηση με τον παππού, πατούσε με το χέρι της δυνατά και γρήγορα πότε πάνω στο κεφάλι μου, πότε στα πόδια, πότε στα πλευρά.</p>
<p>Αз мислех, че то е желката и бех в неописуема душевна тъга и обгрѣщах деда все по-силно и по-силно. Креч вдървяше ръцете ми. Студен пот ме обливаше, едно от страх, друго от немание въздух.</p>	<p>Јас мислев дека тоа е желката и бев во неописива душевна тага и го гушкав деда си се посилено и посилено. Ми се вдрвува рацете, студена пот ме обливаше — едно од страв, друго од немање воздух.</p>	<p>Εγώ νόμιζα πως αυτό είναι η χελώνα και ήμουν σε απερίγραπτη ψυχική θλίψη και αγκάλιαζα τον παππού όλο και πιο σφιχτά. Τα χέρια μου μουδιάζαν και με έλουζε κρύος ιδρώτας —άλλοτε από φόβο, άλλοτε μη μπορώντας να πάρω ανάσα.</p>
<p>Узнавах, че дедо се смееше, но аз не се смеех. «Како ќе се живеј?» мислех си аз, и тая мисл остана царица на всичките ми мисли. Бидох принуден да остава на стърна оптичките явления на сената си, но видно беше, че здравнето ми се повреди.</p>	<p>Узнавав дека дедо се смееше, но јас не се смеев. «Како ќе се живеј?» — си мислех јас, и таа мисла остана царица на сите мои мисли. Бев принуден да ги оставам настрана оптичките појави на мојтата сенка; но видно беше дека здравјето ми се повреди.</p>	<p>Αντιλαμβανόμουν ότι ο παππούς γελούσε, αλλά εγώ δε γελούσα. «Πώς θα ζήσω;» —σκεφτόμουν, κι αυτή η σκέψη βασίλευε σε όλες τις σκέψεις μου. Ήμουν αναγκασμένος να αφήσω κατά μέρος τα οπτικά φυσικά φαινόμενα της σκιάς μου, καθώς ήταν φανερό πως η υγεία μου είχε πάθει βλάβη.</p>
<p>Естествено нервик, тогава станах много по раздражителен: «чему ми е живот, когато имало е желки мэчителки? Еда ли мало са другите ни мэки?»</p>	<p>По природа нервик, тогаш станав пораздразнителен: «чуму ми е живот, кога имало желки мачителки? Еда малку ли ни се другите маки?»</p>	<p>Από τη φύση μου νευρικός, τότε έγινα πιο ευερέθιστος: «Τι τη θέλω τη ζωή, όταν έχει και βασανιστικές χελώνες; Δε μας φτάνουν τα άλλα βάσανα;»</p>
<p>Дедо като виде четението ми свободно, ме заведе на училище и, според обичая, принесе на учителя, наречен Аптоле, един салтар локуми (ромбовидни млинчета) и една разноцветна кърпа, и си отиде.</p>	<p>Дедо кога виде дека слободно читам, ме одведе на училиште и, според обичајот, му донесе на учителот, на име Аптоле, еден салтар локуми (ромбовидни слатки) и една шарена крпа, и си отиде.</p>	<p>Όταν ο παππούς είδε ότι διάβαζα άνετα, με οδήγησε στο σχολείο και — κατά τη συνήθεια — έφερε στο δάσκαλο, Αποστόλη στ' όνομα, ένα κουτί λουκούμια (ρομβοειδή γλυκίσματα) και μια πολύχρωμη πετσέτα, κι έφυγε.</p>

В училището, ветхо здание при гробищата, немаше ни столове, ни чинове, но две дълги и тлъсти греди. Там се учих две години почти без никакво приключение.	Во училиштето, старо здание кај гробиштата, немаше ни столове, ни клупи, само две долги и дебели греди. Таму учев две години речиси без никакво приключение.	Στο σχολείο, ένα παμπάλαιο κτίριο κοντά στο νεκροταφείο, δεν είχε ούτε καθίσματα ούτε θρανία, μόνο δυο μακριά και χοντρά δοκάρια (γρεντιές). Εκεί μαθήτευσα περίπου δυο χρόνια χωρίς κανένα πρόβλημα.
Κοгато снегът навалеше изобилно, дедо идеше на училище, ме зимаше на рамо и ме донасяше дома: аз бех всекога необут...	Κοга ќе е напaгаше снег изобилно, дедо идеше на училиште, ме земаше на рамо и ме донесуваше дома: јас бев секогаш необуен...	Όταν το χιόνι έπεφτε άφθονο, ο παππούς ερχόταν στο σχολείο, με έπαιρνε στον ώμο και με κουβαλούσε στο σπíti· εγώ ήμουν πάντοτε ξυπόλυτος...

Η συγκριτική εξέταση των δύο κειμένων

Πριν διατυπώσουμε οποιαδήποτε άποψη για το θέμα της φύσης και του χαρακτήρα του γλωσσικού ιδιώματος της πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας, θα προσπαθήσουμε να δούμε τα δύο αποσπάσματα της αυτοβιογραφίας αντιπαρεθετικά σε όλα τα γλωσσικά επίπεδα.

Το αλφάβητο

Και πρώτα οι «οπτικές» διαφορές. Η πρώτη εντύπωση που σχηματίζει κανείς ρίχνοντας μια πρώτη ματιά είναι ότι πρόκειται για δύο κείμενα γραμμένα στο κυριλλικό αλφάβητο. Το αλφάβητο όμως που χρησιμοποιεί το γλωσσικό ιδίωμα των Σκοπίων (η «Μακεδονική» στο εξής) περιέχει κάποιες τροποποιήσεις της νέας κύριλλιτσα (нова кирилица)¹³. Εύκολα μπορεί να εντοπίσει κανείς τους εξής νεωτερισμούς¹⁴:

α. τα γράμματα της κυριλλικής: «ер голям» και, «ер мальк», τα οποία η Βουλγαρική διατηρεί, στη «Μακεδονική»:

i) παραλείπονται τελείως¹⁵:

Βουλγαρικά	«Μακεδονικά»	Ερμηνεία
Гьокова	Гокова	Γιόκοβα
смъртта	сmртта	ο θάνατος
дързко	дрско	τολμηρό
гърцкий	грчки	ελληνικό
прехвърляше	прехфрлаше	τραβούσε
кърпа	крпа	πετσέτα

ii) το γράμμα «ер голям» της Βουλγαρικής αποδίδεται στα «Μακεδονικά» με διάφορους τρόπους:

13. βλ. σχετικά Λαμπζίδης 1968, 5, Андрейчинь Поповь Стоянов 1997, 16 κ.ε.

14. πβ και Ανδριώτης 1992, 48

15. Στο εξής η πρώτη στήλη θα αναφέρεται στο κείμενο της βουλγαρικής έκδοσης, η δεύτερη στο κείμενο της σκοπιανής

Βουλγαρικά	«Μακεδονικά»	Ερμηνεΐα
ь	а	
найтънките	најтанките	τις λεπτότατες, τις φίνες
στърна	страна	πλευρά
настъпи	настапи	έφοδοι
ръкописи	ραкописи	χειρόγραφα
събота	сабота	Σάββατο
мъчиш се	мачиш се	βασανίζεσαι
метър	метар	μέτρο
ръката	ραката	το χέρι
тъга	тага	θλίψη
мъки	маки	φροντίδες
ь	о	
дълго	долго	μακρύ
маловъзрастни	маловозрасни	μικρής ηλικίας
съвсем	сосема	τελείως
със	со	με
мозък	мозок	μυαλό
мълчи	молчи	σώπα!
свещникът	свештеникот	ο φανοστάτης
въздух	воздух	αέρας
ь	у	
съм	сум	είμαι

β) Η «Μακεδονική» παριστάνει τα ουρανικά σύμφωνα με ιδιαίτερα γραφήματα, όπως και η Σερβική, ενώ η Βουλγαρική όχι. Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι πρόκειται για μια γραφηματική διαφοροποίηση μεταξύ των δύο «γλωσσών» χωρίς ιδιαίτερο ουσιαστικό λόγο. Έτσι κι αλλιώς πριν από μπροστινά φωνήεντα (е, и) παρατηρείται ουρανική προφορά όλων των συμφώνων (ουρανικοποίηση) (πβ την αντίστοιχη προφορά των νεοελληνικών φθόγγων στην ίδια θέση): επομένως είτε παρασταθούν με διαφορετικό τρόπο τα ουρανικά ή ουρανικοποιημένα σύμφωνα πριν από τα μπροστινά φωνήεντα είτε όχι, η προφορά τους δεν διαφοροποιείται:

Βουλγαρικά	«Μακεδονικά»	Ερμηνεΐα
г+е/и	г+е/и	
калугерин	калугер	καλόγερος
Гьокова	Гокова	Γιόκοβα

к+е/и	ќ+е/и	
ке	ќе	θα
л+е/и, (ю)	љ+е/и, у	
трудолюбив	трудољубив	εργατικός
любящий	љуби	αυτός που αγαπά / αγαπά
н+е/и, а	њ+е/и, а	
	внучиња	εγγόνια
имената	имињата	τα ονόματα
сричание	срицање	συλλαβισμός
учение	учење	διάβασμα
времена	времења	χρόνια

γ) Η «Μακεδονική» αντικατέστησε το γράμμα «и кратко» της κυριλλικής, το οποίο διατήρησε η Βουλγαρική, με το γράμμα j του λατινικού αλφαβήτου.

Βουλγαρικά	«Μακεδονικά»	Ερμηνεία
найтэнките	најтанките	τις λεπτότατες, τις φίνες
свой	својот	δικές (μου)
бројници	бројаници	κομποσχοίни
мой	мојот	δικός μου
мајка	мајка	μητέρα

Το j αναπτύσσεται και ως ευφωνικό φωνήεν μεταξύ δύο φωνηέντων, π.χ. и και а ή е.

Βουλγαρικά	«Μακεδονικά»	Ερμηνεία
биографиата	биографија	βιογραφία
нипие	нипје	νήπιο
уничтожиха	уништија	εκμηδένισαν

δ) Η «Μακεδονική» παριστάνει αναλυτικά με ja το γράμμα я (променливо я)¹⁶ της κυριλλικής, το οποίο η Βουλγαρική διατήρησε.

Βουλγαρικά	«Μακεδονικά»	Ερμηνεία
Мария	Марија	Μαρία
януария	јануари	Ιανουάριος
мъчнотия	тешкотија	δυσκολία
моя	моја	δική μου
я	ja	την (αντωνυμία)
стоя	стојам	στέκομαι
явления	појави	φαινόμενα

16. Λαμπίδης 1968, 13-17

ε) Η «Μακεδονική» παριστάνει αναλυτικά με шт το γράμμα ш της κυριλλικής, το οποίο η Βουλγαρική διατήρησε.

Βουλγαρικά	«Μακεδονικά»	Ερμηνεία
свешникѣт	свештеникот	φανοστάτης
гробищата	гробиштата	νεκροταφείο

Φωνητική-φωνολογία

Η «Μακεδονική» καθιέρωσε τη φωνητική γραφή, ενώ η Βουλγαρική υιοθετεί πιο φωνολογική γραφή. Έτσι η «Μακεδονική» παριστάνει τα φωνητικά συμπλέγματα όπως προφέρονται και όχι όπως θα επέτασσε μια ιστορική ορθογραφία. Στα δύο κείμενα μπορούν να εντοπιστούν οι εξής γραφηματικού μόνο χαρακτήρα διαφορές, οι οποίες δεν παριστούν ουσιαστικές διαφορές ανάμεσα στις δύο «γλώσσες», καθώς και στα βουλγαρικά προφέρονται το ίδιο, παρόλο ότι γράφονται διαφορετικά, πιο «φωνολογικά».

Έτσι έχουμε:

α. Ουδετεροποίηση ηχηρότητας: στα Βουλγαρικά παρατηρείται ουδετεροποίηση ηχηρότητας στα σύμφωνα σε τελική θέση: ηχηρά και άηχα σύμφωνα προφέρονται ως άηχα, π.χ. γράφουμε хляб «ψωμί», προφέρουμε [xɫʲar], γράφουμε любов «έρωτας», προφέρουμε [lʲubɔf]: επίσης ισχύει ο νόμος της υποχωρητικής αφομοίωσης, το πρώτο φωνήεν δηλ. ενός δισυμφωνικού συμπλέγματος, του οποίου το δεύτερο σύμφωνο είναι άηχο, αηχοποιείται, π.χ. γράφουμε книжка «βιβλιαράκι», διαβάζουμε [kniʂka], γράφουμε сладко «γλυκό», προφέρουμε [sɫatko]¹⁷. Στα «Μακεδονικά» οι φωνολογικοί αυτοί νόμοι «καταγράφονται» και στο αλφάβητο:

Βουλγαρικά	«Μακεδονικά»	Ερμηνεία
книжки	книшки	βιβλιαράκια
дързко	дрско	τολμηρό
редко	ретко	σπάνια
од	от	από
уничтожиха	уништија	εκμηδένισαν
что	што	γιατί;
ништо	ништо	τίποτα
взирам	взираам	παρατηρώ
прехвърляше	прехфрлаше	τραβούσε

β. Κάφωση: Ένα φαινόμενο αντίστοιχο προς την κάφωση, που απαντά στα βόρεια νεοελληνικά ιδιώματα¹⁸, παρατηρείται και στη «Μακεδονική», ενώ απουσιάζει από τη γραφόμενη τουλάχιστον Βουλγαρική.

17. Λαμπρίδης 1968, 8-10, Андрейчинь Поповъ Стоянов 1977, 38

18. Βλ. Χατζηδάκις 1905, 202-265

Βουλγαρικά	«Μακεδονικά»	Ερμηνεία
МНОГО	многу	πολύ
малко	малку	λίγο
неколку	неколку	μερικοί, έξ, ά

γ. Αποβολή των μεσοφωνηεντικών в και х κυρίως στις καταλήξεις:

Βουλγαρικά	«Μακεδονικά»	Ερμηνεία
за това	затоа	γι αυτό
при това	при тоа	επιπλέον
имаха	имаа	είχαν
окачваха	закачуваа	κρεμούσαν
беа	беа	ήταν

δ. Ανάπτυξη φωνήεντος (у) ανάμεσα σε σύμφωνα για δημιουργία πιο ευπρόφερης φωνηματικής ακολουθίας:

Βουλγαρικά	«Μακεδονικά»	Ερμηνεία
народвам	обнародувам	δημοσιεύσω
окачваха	закачуваа	κρεμούσαν

ε. Αλλοποίηση συμφωνικών συμπλεγμάτων:

Βουλγαρικά	«Μακεδονικά»	Ερμηνεία
СТН	СН	
постници	посници	νηστευτές
честни	чесни	τίμιοι
маловъзрастни	маловозрасни	μικρής ηλικίας
ВС	С	
всека	секоја	κάθε (θηλ.)
съвсем	сосема	τελείως
ВН	МН	
са равни	се рамни	προφέρονται
МЛ	МЮ	
земледелец	земјоделец	γεωργός

Μετά από όλα αυτά φαίνεται ότι οι πραγματικές φωνητικές-φωνολογικές διαφορές μεταξύ των δύο γλωσσικών ιδιωμάτων είναι τελικά οι εξής:

Βουλγαρικά	«Μακεδονικά»	Ερμηνεία
между	мегу	μεταξύ ¹⁹
брата	браќа	αδέρφια ²⁰
(работи)	рабоќе	πράγματα ²¹
свободно	слободно	ελεύθερα

Ύστερα απ' αυτές τις παρατηρήσεις προκύπτει ότι αρκετές οπτικές διαφορές μεταξύ των δύο κειμένων θα εξείλειπαν τελείως, με αποτέλεσμα την ακόμα μεγαλύτερη οπτική προσέγγιση ως και ταύτιση των δύο κειμένων, αν η «Μακεδονική» δεν απομακρυνόταν από την παραδοσιακή, ιστορική γραφή ή αν υιοθετούνταν κι απ' τις δυο γλώσσες ένα νέο σύστημα γραφής, π.χ. το λατινικό, ή ένα φωνητικό σύστημα γραφής.

Να ένα μικρό δείγμα:

Βουλγαρικά	«Μακεδονικά»	Φωνητική γραφή
книжки	книшки	knʃki
дърско	дрско	dīrsko
редко	ретко	rétko
од	от	ot
прехвърляше	прехφрлаше	prexfir' aše / prexfirlaše

Μορφολογία

Μια άλλη κατηγορία διαφορών μεταξύ των δύο γλωσσικών ιδιωμάτων αφορά τη μορφολογία.

Οι «οπτικά» εντοπιζόμενες διαφορές των δύο γλωσσών είναι:

Βουλγαρικά	«Μακεδονικά»	Ερμηνεία
да пиша ли?	да ја пишувам ли?	να γράψω;
с онзи безумногордий калугерин	со оној безумно горд калугер	με εκείνον τον ανόητο περήφανο καλόγερο
се колебах	се колебав	δίσταζα
нитобих писал	нито би сум пишувал	τίποτα δε θα έγγραφα
ако не бех уверен	ако не бев уверен	αν δεν ήμουν βέβαιος
януария	јануари	Ιανουαρίου
уничтожиха	уништија	κατέστρεψαν
двама брата	двајца браќа	δυο αδέρφια
всички	сите	όλοι
имаха	имаа	είχαν
участие	учество	μερτικό

19. πβ και Ανδριώτης 1992, 27

20. βλ. και Ανδριώτης 1992, 27

21. βλ. προηγούμενη υποσημείωση

когато	кога	όταν
разпознах	разпознав	έμαθα
мисл	мисла	σκέψη
победих	победив	ξεπέρασα, νίκησα
ово нипие	ова нипје	αυτό το νήπιο
четех	читав	διάβαζα
всекий	секоја	κάθε (θηλ)
окачваха	закачуваа	κρεμούσαν
тогава	тогаш	τότε
аз обичах	јас љубев	εγώ αγαπούσα
да стоя	да стојам	να στέκομαι
лягаше	легнуваше	ξάπλωσε
аз лягах	јас легнував	εγώ έγειρα
обгръщах	прегрнував, гушкав	αγκάλιασα
бех в неописуема...	бев во неописива...	ήμουν σε απερίγραπτη...
бидох принуден да оставя	бев принуден да ги оставам	ήμουν αναγκασμένος να αφήσω
донасяше	донесуваше	κουβαλούσε
азбех необут	јас бев необуен	εγώ ήμουν ξυπόλυτος

Από αυτές τις μορφολογικές διαφοροποιήσεις οι παρακάτω οφείλονται σε φωνητικές αλλαγές, που έχουν ήδη επισημανθεί στην προηγούμενη ενότητα²².

Βουλγαρικά	«Μακεδονικά»	Ερμηνεία
уничтожиха	уништија	κατέστρεψαν
имаха	имаа	είχαν
окачваха	закачуваа	κρεμούσαν

Συστηματικότερα διαφορετικό χαρακτήρα παρουσιάζουν οι εξής περιπτώσεις:

α. Το πρώτο ενικό πρόσωπο του Ενεστώτα της «Μακεδονικής» σχηματίζεται σε όλα τα ρήματα με την κατάληξη -ам²³.

Βουλγαρικά	«Μακεδονικά»	Ερμηνεία
да стоя	да стојам	να στέκομαι
да оставя	да ги оставам	να (τα) αφήσω

β. Το πρώτο ενικό πρόσωπο του Παρατατικού και του Αορίστου στα Βουλγαρικά έχει κατάληξη -х (ex, ях, ах, ох, их)²⁴, στα «Μακεδονικά» -в (ав, ев, ов)²⁵.

22. βλ. κεφ. Φωνητική

23. βλ. και Ανδριώτης 1992, 29

24. Λαμφίδης 1968, 193-206, Андрейчинь Поповь Стоянов 1977, 209-222

Βουλγαρικά	«Μακεδονικά»	Ερμηνεία
се колебаях	се колебав	δίσταζα
ако небех уверен	ако не бев уверен	αν δεν ήμουν βέβαιος
разпознах	разпознав	έμαθα
победих	победив	ξεπέρασα, νίκησα
четех	читав	διάβαζα
аз обичах	јас љубев	εγώ αγαπούσα
аз лягах	јас легнував	εγώ έγερα
обгръсах	прегрнував, гушкав	αγκάλιαζα
аз бех необут	јас бев необуен	εγώ ήμουν ξυπόλυτος
бидох принуден да остава	бев принуден да ги оставам	υπήρξα, ήμουν αναγκασμένος να αφήσω

γ. Κάποιες μορφολογικές διαφορές οφείλονται στη χρήση ρηματικής βάσης συντελικού είδους²⁶ στα Βουλγαρικά για το σχηματισμό ενός ρηματικού τύπου, ενώ στα «Μακεδονικά» χρησιμοποιείται ρηματική βάση μη συντελικού είδους²⁷:

Βουλγαρικά	«Μακεδονικά»	Ερμηνεία
да пиша ли?	да ја пишувам ли?	να γράψω;
нито бих писал	нито би сум пишувал	τίποτα δε θα έγγραφα
лягаше	легнуваше	ξάπλωνε
обгръсах	прегрнував, гушкав	αγκάλιαζα
донасяше	донесуваше	κουβαλούσε

Οι διαφορές που εντοπίζονται τελικά μεταξύ της Βουλγαρικής και της «Μακεδονικής» στον τομέα της μορφολογίας είναι οι εξής:

α. Στα Βουλγαρικά κάποιои ονοματικοί τύποι έχουν κατάληξη, στα «Μακεδονικά» όχι.

Βουλγαρικά	«Μακεδονικά»	Ερμηνεία
безумногордий	безумно горд	ανόητος περήφανος
калугерин	калугер	καλόγερος
януария	јануари	Ιανουαρίου

β. Διάφορα

25. Конески 1987, 420

26. βλ. Λαμψίδης 1968, 168 κ.ε., Андрейчинь Поповь Стоянов 1977, 209-222

27. βλ. Λαμψίδης 1968, 168 κ.ε., Андрейчинь Поповь Стоянов 1977, 209-222

Βουλγαρικά	«Μακεδονικά»	Ερμηνεία
онзи	оној	εκείνος
двама	двајца	δυο
всички	сите	όλοι
участие	учество	μερτικό
когато	кога	όταν
мисл	мисла	σκέψη
ово нипие	ова нипје	αυτό το νήπιο ²⁸
всекий	секоја	κάθε (θηλ.)
тогава	тогаш	τότε
бех в неописуема...	бев во неописива...	ήμουν σε απειρίγραπτη... ²⁹
аз бех необут	јас бев необуен	εγώ ήμουν ξυπόλυτος ³⁰

Λεξιλόγιο

Στον τομέα του λεξιλογίου παρατηρούνται οι εξής διαφορετικές λέξεις-φράσεις ανάμεσα στις δύο «γλώσσες»:

Βουλγαρικά	«Μακεδονικά»	Ερμηνεία
да се сравна ли?	да се споредам ли?	να συγκριθώ;
който	што	ο οποίος
вещи	работе	πράγματα
че	дека	ότι
след	по	μετά
баща	татко	πατέρας
ветшайшата	најстарата	η πιο παλιά
странно	чудно	παράδοξο
разумева се	се разбира	εννοείται
думи	зборови	λέξεις
мъчнотия	тешкотија	δυσκολίες
казваше	велеше	έλεγε
къща	куќ ата	σπίτι
ще	ќе	θα
която	што	η οποία
безсъзнателно	несвесно	ασυνείδητα
обичах	љубев	αγαπούσα
аресваше	допагаше	άρεσε
при	кај	κοντά, προς
обгръщах	прегрнував	αγκάλιασα

28. Διαφορά στο γένος: στα Βουλγαρικά είναι ουδέτερο, στα «Μακεδονικά» θηλυκό

29. Διαφορετικός σχηματισμός της μετοχής του παθητικού Παρακειμένου, βλ. Λαμπίδης 1968 262, Андрейчинъ Поповъ Стоянов 1977, Андрейчинъ Поповъ Стоянов 1977, 286

30. Βλ. προηγούμενη υποσημείωση

обгръщах	гушкав	αγκάλιασα
по прежнему	по претходна	με προηγούμενη
условию	спогодба	συνεννόηση
явления	појави	φαινόμενα
естественно	по природа	φυσικά (επίρ.)
наречен	на име	«ονόματι»
млинчета	слатки	γλυκά
разноцветна	шарена	πολύχρωμη
ветхо	старо	παλιό
чинове	κλυпи	θρανία
тлѣсти	дебели	χοντρές
навалеше	напагаше	έπεφτε

Οι λέξεις-φράσεις που ακολουθούν αποτελούν για τα Βουλγαρικά εναλλακτικές επιλογές αυτών που τελικά προτιμήθηκαν· αυτό μπορεί να επιβεβαιωθεί από το ότι τα σχετικά λήμματα απαντούν σε ένα οποιοδήποτε βουλγαρικό Λεξικό³¹:

Βουλγαρικά	«Μακεδονικά»	Ερμηνεία
който	што	ο οποίος
вещи	рабојe	πράγματα
баша	татко	πατέρας
ветшайшата	најстарата	η πιο παλιά
странно	чудно	παράδοξο
разумева се	се разбира	ενοείται
којто	што	η οποία
безсъзнателно	несвесно	ασυνείδητα
обичах	љубев	αγαπούσα
обгръщах	прегрнував	αγκάλιαζα
обгръщах	гушкав	αγκάλιαζα
по прежнему	по претходна	με προηγούμενη
условию	спогодба	συνεννόηση
явления	појави	φαινόμενα
естественно	по природа	φυσικά (επίρ.)
млинчета	слатки	γλυκά
разноцветна	шарена	πολύχρωμη
ветхо	старо	παλιό
тлѣсти	дебели	χοντρές
навалеше	напагаше	έπεφτε

31. Βουλγαροελληνικόν Λεξικόν, 1960

Επομένως οι πραγματικά διαφορετικές λέξεις ανάμεσα στα δύο κείμενα περιορίζονται στις εξής 8 σε σύνολο 754 λέξεων-τύπων:

Βουλγαρικά	«Μακεδονικά»	Ερμηνεία
че	дека	ότι
след	по	μετά
думи	зборови	λέξεις
казваше	велеше	έλεγε
къща	куќ ата	σπίτι
ще	ќе	θα ³²
при	кај	κοντά, προς
чинове	κλυпи	θρανία

Φρασεολογία

Στα δύο κείμενα η δομή της φράσης παρουσιάζει ομοιότητες τέτοιες, ώστε να μπορεί να θεωρηθεί ότι είναι σχεδόν ίδια.

Οι κάποιες διαφορές δομής της φράσης φαίνονται στον πίνακα που ακολουθεί:

Βουλγαρικά	«Μακεδονικά»	Ερμηνεία
да пиша ли биографиата си?	да ја пишувам ли своата биографија?	να γράψω τη βιογραφία μου;
да народвам ли најтнките подробности?	да ги обнародувам ли најтанките подробности?	να δημοσιεύσω τις λεπτότατες, φίνες λεπτομέρειες;
на краткия си живот	на својот краток живот	της μικρής μου ζωής
да остави своитебројници на Папа	да му ги остави своитебројаници на папата	να αφήσει τα κομποσχοίνια του στον Πάπα
настъпи на домът ми	настапи на мојот дом	επιθέσεις στο σπίτι μου
имаха участие и внучетата му	имаа учество и неговите внучиња	είχαν μερτικό και τα εγγόνια του
които разпознах	што ги разпознав	τα οποία έμαθα
победих тази мъчнотия	ја победив таа тешкотија	ξεπέρασα, νίκησα αυτή τη δυσκολία
многаж майка казваше на деда	многупати майка му велеше на деда	πολλές φορές η μάνα μου έλεγε στον παππού μου
гледаш ли тая ми къща?	ја гледаш ли куќ ата моја?	το βλέπεις το σπίτι μου;
след смъртта си	по својата смрт	μετά το θάνατό μου

32. Θεωρείται μια από τις πιο σημαντικές επιδράσεις της Σερβικής, βλ. και Ανδριώτης, 1992 27. Το κε αντί του ще απαντά ωστόσο και στα Βουλγαρικά, πβ το απόσπασμα που εξετάζουμε, όπου συναντάται τέσσερις φορές

требваше да я остави на сестра си	требваше да и ја остави на сестра си	έπρεπε να τ' αφήσω στην αδερφή μου
любящий	оној што љуби	ο αγαπών
със светлината си	со својата светлина	με το φως του
да се взирам на сенката си	да се взирам во својата сенката	να παρατηρώ τη σκιά μου
това не се аресваше на деда и на майка	тоа не му се допагаше на деда и на мајка	αυτό δεν άρεσε στον παππού και τη μαμά μου
дедо като виде четението ми свободно	дедо кога виде дека слободно читам	ο παππούς καθώς είδe το άνετό μου διάβασμα, ότι διάβαζα άνετα
наречен Аποтоле	на име Аποтоле	ονόματι Αποστόλης

Οι διαφορές αυτές κωδικοποιούνται ως εξής:

α. Στη δομή μεταβατικό ρήμα + αντικείμενο (έμμεσο και άμεσο), η «Μακεδονική» χρησιμοποιεί και τον αδύνατο τύπο της προσωπικής αντωνυμίας, προτάσσοντάς τον πριν από το ρήμα, και το/τα αντικείμενο/α του ρήματος: η Βουλγαρική δεν το κάνει:

Βουλγαρικά	«Μακεδονικά»	Ερμηνεία
да пиша ли биографиата си?	да ја пишувам ли својата биографија?	να (τη) γράψω τη βιογραφία μου;
да народвам ли најтэнките подробности?	да ги обнародувам ли најтанките подробности?	να (τις) δημοσιεύσω τις λεπτότατες λεπτομέρειες;
да остави своитебройници на Папа	да му ги остави своите бροјаници на папата	να (του) (τα) αφήσει τα κομποσκοίνια του στον Πάπα
които разпознах	што ги разпознав	τα οποία (τα) έμαθα
победих тази мъчнотия	ја победив таа тешкотија	την ξεπέρασα, νίκησα αυτή τη δυσκολία
многаж майка казваше на деда	многупати мајка му велеше на деда	πολλές φορές η μάνα μου (του) έλεγε στον παππού μου / του παππού μου
требваше да я остави на сестра си	требваше да и ја остави на сестра си	έπρεπε να το αφήσω στην αδερφή μου / έπρεπε να (της) (το)...
това не се аресваше на деда и на майка	тоа не му се допагаше на деда и на мајка	αυτό δεν (τους) άρεσε στον παππού και τη μαμά μου

β. Η Βουλγαρική προτιμά τους αδύνατους τύπους της κτητικής αντωνυμίας: η «Μακεδονική» τους δυνατούς³³. Η επιλογή αυτή προκαλεί την εξής μικροδιαφοροποίηση: το άρθρο, το οποίο επιτάσσεται και στις δύο «γλώσσες»³⁴, στα Βουλγαρικά μπαίνει μετά το άρθρο, στα «Μακεδονικά» μετά τον δυνατό τύπο της κτητικής αντωνυμίας:

33. βλ. Λαμπίδης 1968, 113 κ.ε., Андрейчинь Поповь Стоянов 1977, 174, Конески 1987, 330 κ.ε.

Βουλγαρικά	«Μακεδονικά»	Ερμηνεία
да пиша ли биографиата си?	да ја пишувам ли својата биографија?	να γράψω τη βιογραφία μου; / να τη γράψω τη δική μου βιογραφία;
на краткия си живот	на својот краток живот	της μικρής μου ζωής / της δικής μου μικρής ζωής
настъпи на домыт ми	настапи на мојот дом	επιθέσεις στο σπίτι μου / στο δικό μου σπίτι
имаха участие и внучетата му	имаа учество и неговите внучиња	είχαν μερτικό και τα εγγόνια του
гледаш ли тая ми къща?	ја гледаш ли куќ ата моја?	το βλέπεις αυτό μου το σπίτι μου; / το βλέπεις το σπίτι το δικό μου;
след смъртта си	по својата смрт	μετά το θάνατό μου / μετά το δικό μου θάνατο
със светлината си	со својата светлина	με το φως του
да се взираам на сенката си	да се взираам во својата сенката	να παρατηρώ τη σκιά μου / τη δική μου σκιά

γ. Η Βουλγαρική προτιμά πιο σύνθετες μορφές δομής· η «Μακεδονική» αναλυτικότερες:

Βουλγαρικά	«Μακεδονικά»	Ερμηνεία
любящий	оној што љуби	ο αγαπών
дедо като виде четението ми свободно	дедо кога виде дека слободно читам	ο παππούς καθώς είδε το άνετό μου διάβασμα, ότι διάβαζα άνετα
наречен Аптоле	на име Аптоле	ονόματι Αποστόλης

Συμπεράσματα

Μια πρώτη στατιστική ανάλυση των δεδομένων μας δείχνει ότι σε σύνολο 754 τύπων: στη φωνητική οι πραγματικά διαφορετικοί τύποι είναι 4, ποσοστό 0,53%, στη μορφολογία 14, ποσοστό 1,85%· στο λεξιλόγιο 8, ποσοστό 1,06%, στη φρασεολογία πραγματικά διαφορετικές δομές φράσης δεν υπάρχουν.

Οι παραπάνω διαφορές σε όλα τα γλωσσικά επίπεδα, που άλλωστε είναι κωδικοποιημένες σε δύο-τρεις το πολύ ομάδες σε κάθε γλωσσικό επίπεδο, δεν μπορούν να θεωρηθούν αρκετές, ώστε να θεωρήσει κανείς ότι η Βουλγαρική και η «Μακεδονική» είναι δύο διαφορετικές γλώσσες. Αυτό νομίζω θα αποφάσιζε ένας επιστήμονας ξένος προς κάθε πολιτική σκοπιμότητα.

«Μόνο αν, για χάρη της πολιτικής αυτονομίας του κράτους των Σκοπίων και της γλώσσας του, αναθεωρήσει η Γλωσσολογία το περιεχόμενο του όρου "γλώσσα" και του δώσει τη σημασία πολύ πιο μικρών και ασήμαντων διαφορών ανάμεσα σε συγγενικές

34. πβ Ανδριώτης 1992, 29, Λαμπρίδης 1968, 75 κ.ε., Андрейчинь Поповъ Стоянов 1977, 73, Конески 1987, 225 κ.ε.

μορφές του λόγου, τότε μόνο θα μπορούσε το σλαβικό ιδίωμα του κράτους των Σκοπίων να ονομαστή "γλώσσα". Στην περίπτωση όμως αυτή θα έπρεπε να γίνει και σε όλη την υδρόγειο ανακατανομή των γνωστών γλωσσών, και νέα υποδιαίρεση της καθεμιάς σε περισσότερες γλώσσες. Η νέα Ελληνική λ.χ., που στις τοπικές διαλεκτικές μορφές της παρουσιάζει διαφορές μεγαλύτερες από εκείνες που χωρίζουν το ιδίωμα του κράτους των Σκοπίων από τη Βουλγαρική, και που ωστόσο δεν παύει, όπως όλοι οι γλωσσολόγοι παραδέχονται, να είναι μία ενιαία γλώσσα, θα έπρεπε να χωριστή σε περισσότερες "γλώσσες": Τσακωνική, Κατωϊταλική, Ποντιακή, Καππαδοκική κ. ά. Οι οπαδοί της αυτοτέλειας της γλώσσας του κράτους των Σκοπίων ή υπερτιμούν φοβερά τα ασημαντα ιδιαίτερά του γνωρίσματα και υποτιμούν τις μεγάλες του ομοιότητες με τη Βουλγαρική, (οι οποίες επιτρέπουν σ' εκείνον που γνωρίζει την τελευταία να εννοή χωρίς κόπο το ιδίωμα αυτό), ή κάνουν κάτι χειρότερο: Υποκρίνονται ότι μιλούν στο όνομα της επιστήμης, ενώ δεν κάνουν τίποτε άλλο από πολιτική»³⁵.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Андрејчин Л., Попов К., Стојанов С., Граматика на бългaрски език, издателство наука и изкуство, Софија, 1977
- Ανδριώτη Ν., Το ομοσπονδιακό κράτος των Σκοπίων και η γλώσσα του, Αθήνα 1992, Τροχαλία
- Βουλγαροελληνικόν Λεξικόν, Ακαδημία των Επιστημών της Βουλγαρίας, Σόφια, 1960
- Θαβώρη Α., Η ελληνική διάλεκτος των αρχαίων Μακεδόνων και τα σημερινά νεοελληνικά ιδιώματα της Μακεδονίας (και της άλλης Βόρειας Ελλάδας), στο συλλογικό τόμο «Η γλώσσα της Μακεδονίας» (επιμ. Γ. Μπαμπινιώτη), Αθήνα 1993, Ολκός
- Hartman A.R.K. and Stork F.C., Dictionary of language and linguistics, London, 1976.
- Καλλέρη Ι., Το ζήτημα της καταγωγής των Μακεδόνων, στο συλλογικό τόμο «Η γλώσσα της Μακεδονίας» (επιμ. Γ. Μπαμπινιώτη), Αθήνα 1993, Ολκός
- Конески Блаже, Граматика на македонскиот литературен јазик, Култура, Скопје, 1987
- Λαμφίδη Ιωάννου, Γραμματική της βουλγαρικής γλώσσας, Θεσσαλονίκη, 1968, Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών
- Lunt Horace, Grammar of the Macedonian Literary Language, Skopje, 1952
- Meillet A. - Cohen M., Les langues du Monde, (Paris)
- Μπαμπινιώτη Γ., Η θέση της Μακεδονικής στις αρχαίες ελληνικές διαλέκτους, στο συλλογικό τόμο «Η γλώσσα της Μακεδονίας» (επιμ. Γ. Μπαμπινιώτη), Αθήνα 1993, Ολκός
- Ντελόπουλου Γ., Η Μακεδονία στην ιστορική συγκριτική γλωσσολογία των Βαλκανίων, στο συλλογικό τόμο «Η γλώσσα της Μακεδονίας» (επιμ. Γ. Μπαμπινιώτη), Αθήνα 1993, Ολκός
- Ντίνας Κ. Η κώφωση-αποβολή στα βόρεια νεοελληνικά ιδιώματα και στο κουτσοβλαχικό ιδίωμα της Σαμαρίνας. Θεσσαλονίκη, 1985, Μελέτες για την ελληνική Γλώσσα

35. Ανδριώτης 1992, 30

- Παναγιώτου Α., Η γλώσσα των αρχαίων επιγραφών της Μακεδονίας, στο συλλογικό τόμο «Η γλώσσα της Μακεδονίας» (επιμ. Γ. Μπαμπινιώτη), Αθήνα 1993, Ολκός
- Σακελλαρίου Μ., Η εθνικότητα των Μακεδόνων, στο συλλογικό τόμο «Η γλώσσα της Μακεδονίας» (επιμ. Γ. Μπαμπινιώτη), Αθήνα 1993, Ολκός
- Vaillant A., Grammaire comparée des langues slaves, Paris, 1915
- Vijk van N., Les langues slaves, de l' unité à la pluralité, Paris, 1937.
- Χατζιδάκι Γ., Περί των φωνηέντων της νεωτέρας Ελληνικής, στον πρώτο τόμο της συλλογής άρθρων του «Μεσαιωνικά και Νέα Ελληνικά», Αθήνα, 1905, Πελεκάνος
- Χατζιδάκι Γ., Περί του ελληνισμού των αρχαίων Μακεδόνων, στο συλλογικό τόμο «Η γλώσσα της Μακεδονίας» (επιμ. Γ. Μπαμπινιώτη), Αθήνα (α)1993, Ολκός
- Χατζιδάκι Γ., Και πάλιν περί του ελληνισμού των αρχαίων Μακεδόνων, στο συλλογικό τόμο «Η γλώσσα της Μακεδονίας» (επιμ. Γ. Μπαμπινιώτη), Αθήνα (β)1993, Ολκός